

Эдилбекова Айзада Эдилбековна
И.Арабаев атындагы КМУнун Э.Маанаев аты.ТСУББФнин магистрант
Эдилбекова Айзада Эдилбековна
Магистрант ФИСПО им. Э.Маанаева, КГУ им. И.Арабаева
Edilbekova Aizada Edilbekovana
Master's student of FHSLK named after E. Maanaeva, KSU named after I. Arabaeva

УНИВЕРСИТЕТТЕРДЕ ТҮЗҮЛГӨН ЮРИДИКАЛЫК КЛИНИКАЛАРДЫН ӨЗГӨЧӨЛҮГҮ

СПЕЦИФИКА ЮРИДИЧЕСКИХ КЛИНИК, СОЗДАНЫХ ПРИ ВУЗАХ

THE PARTICULARITY OF FORMING LEGAL CLINIC IN UNIVERSITIES

Аннотация: Бул макалада автор университеттерде түзүлгөн юридикалык клиникалардын өзгөчөлүктөрүнө жана максат милдеттери токтолуу менен практикалык иш чаралардын элементтерин окуу процессине кантип киргизүү керектигине өзгөчө басым жасагандына токтолгон.

Аннотация: В статье автор подчеркивает специфику юридических клиник, созданных в вузах, и способы включения элементов практической деятельности в учебный процесс, акцентируя внимание на поставленных задачах.

Annotation: In the article, the author emphasizes the specifics of legal clinics established in universities, and the ways to include elements of practical activity in the educational process, focusing on the tasks set.

Негизги сөздөр: клиникалык юридикалардын өзгөчөлүктөрү, максаты, милдети, окуу процесси, элементтери.

Ключевые слова: Особенности, цели, задачи, обучение клинической юриспруденции процесс, элементы.

Keywords: Features, goals, objectives, teaching clinical jurisprudence process, elements.

Алгач университеттерде түзүлгөн юридикалык клиникалардын өзгөчөлүгү жана максат милдеттерине токтоло турган болсок. Жалпысынан социалдык-укуктук клиниканын максаты жана милдеттери төмөндөгүлөрдөн турат:

1. Юридикалык кызмат көрсөтүүдө студенттердин практикалык иштеринин элементтерин окуу процессине киргизүү;
2. Жашы жете электерге, өспүрүмдөргө жана алардын ата-энелерине, аз камсыз болгон үй-бүлөлөргө, көп балалуу үй-бүлөлөргө акысыз юридикалык жардам көрсөтүү; чернобылдын курмандыктары; биринчи жана экинчи топтогу майыптар; согуштун жана улуттук-боштондук кыймылынын катышуучулары; пенсионерлер; качкындарга акысыз жардам берүү
3. Укуктук билим берүү жана калктын бардык катмарынын укуктук маданиятын жана укуктук аң-сезимин жогорулатуу.

Кардарларга, үй-бүлөлүк социалдык-укуктук кызматтар, жарандык, турак жай, экономикалык, жазык, түзөтүүчү эмгек жана башка укук тармактарынан келип чыккан маселелерге юридикалык консультациялар көрсөтүлөт. Тактап айтканда юридикалык жардам

консультация берүү, укуктук документтерди (суроо-талап, арыз, даттануу, талап) даярдоо. Мамлекеттик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарында, ошондой эле соттордо кардардын кызыкчылыгын коргоого башка сот органдарына кайрылуу талап кылынса, кардардын макулдугу менен, студенттер даттанууларды, талап арыздарын, сурамдарды, башка юридикалык документтерди толукташат. Сот отурумдарына жогоруда белгиленген тартипте макулдашылган позицияда жана юристи багытындагы окуган студенттер Кыргыз Республикасынын жарандык процесстик мыйзамдарына ылайык сотто өкүлчүлүк кылуу үчүн жарандар берген ишеним каттын негизинде сот отурумдарына катышыша алышат. Ошоншу менен катар ар кандай социалдык-укуктук клиниканын иштөө схемасы: окутуу, практикалык иш-аракет жана ишти талдоо. Сабакты окутууда окутуунун интерактивдүү методдору колдонулат: ролдуу оюндар, окуяларды талдоо, акыл чабуулу, чакан топтор менен иштөө колдонулат. Эреже катары, клиникада тренинг бир катар класстык сабактарды камтыйт, жок дегенде төмөнкү темалар боюнча тренингдер болот:

- маектешүү (алгачкы кабыл алуу жана кардарларды сурамжылоо),
- ишти талдоо жана позицияны иштеп чыгуу, консультация берүү, юридикалык жазуу техникасы (документтерди түзүү),
- кесиптик этика эрежелери (адвокат-консультанттын кесиптик "коопсуздук техникасы" жана мыйзам бузуулар үчүн жоопкерчилик);
- клиниканы уюштуруу (иштөө эрежелери, иш кагаздары ж.б.).

Мындан тышкаары зарыл болгон учурда, мындай темалар талаш-тартыштарды чечүүнүн альтернативдүү жолдору (сүйлөшүүлөр, медиация), биринчи инстанциядагы сотто иштөө, соттун чечимдерине даттануу, адам укуктарын эл аралык коргоо (Европа сотуна кайрылуу ж.б.) катары кошулат. Талдоо, роль оюндары жана документтердин долбоорлорун иштеп чыгуу үчүн кырдаалдардын мисалдары тарбиячы тарабынан иштелип чыгат жана клиниканын адистештирилишине - иштин түрлөрүнө жана кардарларга жараша болот. Адатта сабактар жумасына 1-2 жолу 1-3 айга чейин өткөрүлөт. Бул “кардарлар менен иштөөгө даярдоого жетиштүү, бирок иш жүзүндө практикалык көндүмдөрдү өрчүтүүгө жетишсиз болуп саналат”- деген пикирде [1]. Негизги окутуу кардарларды кабыл алуудан жана консультациядан, документтерди түзүүдөн, мамлекеттик органдарда же сотто кардардын кызыкчылыгын коргоп, чыныгы иштердин үстүнөн иштөө процессинде жүрөт аяктаганга чейин, студент бардык аракеттерди өз алдынча аткарат.

Куратор иштин сапатын алдын-ала текшерет, бирок студенттин байланышына тоскоол болбойт кардар же тышкы жактар менен жыйынтык чыгарып тургандай кылып уюштурат. Куратор ишти ар бир баскычтан кийин өзүн-өзү анализдеп, белгилүү бир жөндөмдүн өнүгүү даражасы жөнүндө, өзүнүн андан аркы даярдыгын пландаштырат.

Кардарлар менен иштөөнүн жүрүшүндө, класстык жолугушуулар жана сабактар өткөрүлөт - мисалы, белгилүү бир жөндөмдүүлүктү кошумча үйрөтүүгө клиниканын багыты боюнча практика, ошондой эле учурдагы мыйзам чыгаруу жана укук коргоо органдарындагы өзгөртүүлөрдү талкуулоого муктаждык бар болсо.

Клиникалык стандарттык юридикалык билим берүү окутуу программасы алмаштырбайт, толуктайт, юридикалык клиникада иштөө үчүн кабыл алынган студенттер үчүн баа жеткис практикалык тажрыйба. Тренингдин компоненти ролду ойноо, талкуулоо, акыл чабуулу жана чакан топтордо иштөө сыяктуу активдүү окутуу ыкмаларын колдонот. Мындан тышкары, студенттер укуктук системанын реалдуулугунда.т.а. иш жүзүндө, "жандуу" кардар менен иштөөгө туш болушат [2].

Алсак, И.Арабаев атындагы КМУнун окуу бөлүмүнүн методисти, Карасартова Ч.Ж. 2011-жылдын 29 жана 30-ноябрь күндөрү "Юридикалык клиникада окутуунун интерактивдүү методдоруна киришүү"-[3]. аттуу тренингди клиник-студенттерге интерактивдүү методика менен тааныштырды:

Бишкек шаардык мэриясынын билим берүү бөлүмүнүн башчысы Ниязова А.М. 2011-жылдын 23 жана 24-ноябрында "Жашы жете электердин укуктары" темасында. Лекциянын ушул темалары алдын ала каралган, анткени 2011-жылдын 9-ноябрынан 15-декабрына чейин Бишкек шаарынын мэриясынын билим берүү башкармалыгы менен биргеликте жана юридикалык клиниканын демилгеси жана мэриянын билим берүү бөлүмүнүн колдоосу менен Бишкек шаарында 30 мектепте укуктук билимдердин бир айлыгы өткөрүлгөн. Мындан тышкаары бул бир айлык алкагдын жүрүшүндө студент - клиникалар жана ыктыярчылар 24 мектепте 32 темада укуктук темада тренинг өткөрүшкөн (айрым мектептерде, мисалы, №49, №77 жана №1, ар кандай класстар үчүн 3 тренинг өткөрүлдү). Мисалы, Октябрь районундагы №39,64,71,73,88,91 орто мектептеринде, Свердлов районундагы №1,43,76,85,87 орто мектептеринде, Ленин районундагы №68,77,79,80,84, 90,93, 49 орто мектептеринде, №5 кесиптик лицейде, Кыргызстан Эл аралык Университетинин жалпы билим берүү колледжинде 2 тренинг, Кыргызстан Эл аралык Университетинин Политехникалык Колледжинде, И.Арабаев атындагы КМУнун чыгыш лицейинде 2 тренинг. 2012-жылдын 4-январында Курумбаева Гүлнара "Клиник-студенттин натыйжалуу баарлашуу жана жүрүм-турум технологиялары" темасында тренинг өткөрүшкөн[4].

Бул технологияларды өздөштүрүүгө атайын сабактар жана тренингдер аркылуу жетишилет

Колдонулган адабияттар:

1. Осмоналиева Н.К. «Вестник Правовое обеспечение защиты детства и материнства в Кыргызской Республике. «Вестник КГЮА» Бишкек,2009
2. Осмоналиева Н.К. Социально-правовая защита несовершеннолетних, находящихся в детских домах Кыргызской Республики. Бишкек,2009, с.23
3. Арапова Э.Б. Юридическая клиника. Бишкек, 2013, с.12
4. И. Арабаев атындагы университеттинин “Жалпы тарых жана СЭУД” кафедрасынын архиви. 2020.0912.

Рецензент: т.и.к., доцент Зайниев Р.А.